

ULOGA HISTORIJE I KULTURNO- HISTORIJSKOG NASLIJEĐA U IZGRADNJI ODGOJNO- OBRAZOVNIH VRIJEDNOSTI ŠKOLE

Smajo HALILOVIĆ

Mladi ljudi su svjesni stanja u kojem se nalazi savremeni svijet i zabrinuti su zbog toga. Znaju da postoje mnoge opasnosti i izazovi koji predstavljaju prijetnju dobrobiti ljudskog društva. Znaju za političke moći, pohlepe i nepovjerenja koje su izazvale mnoga ubijanja i razaranja u prošlosti i koja bi mogla izazvati i veće katastrofe u budućnosti. Isti ovi mladi ljudi znaju da će breme rukovođenja svijetom biti prebačeno na njih, u ne tako dalekoj budućnosti, i da će se od njih tražiti da nađu rješenje za probleme ljudskog društva.

Iako svaka nova generacija čini sve što je u njenoj moći da unaprijedi situaciju u svijetu historija pokazuje drugu sliku, npr: Bosne i Hercegovine, Palestine, Afganistana, Kosova i sl. Pljačkanje, rušenje i ubijanje još uvijek se realizira pred očima cijelog svijeta po posebnim uputama, sa geslom: "Ako hoćeš da nestane jedan narod, uništi mu historiju."

Međutim lekcije koje mladima predajemo moraju biti potpuno drugačije od onih koje smo mi učili od naših učitelja iz Srbije i Crne Gore. Svijet

koji povjeravamo našoj djeci nije siguran, čist, bez nasilja, gladi ili rata. Svijet danas je razjedinjen i bremenit mnogim problemima, ali je i bogat naučnim otkrićima, tehnološkim napretkom i prvim naznakama buđenja ljudske svijesti. Svijet je istovremeno i uzbudljiv, progresivan, agresivan, egocentričan.

Mladi ljudi današnjice moraju naučiti kako da se suoče sa izazovima koji su pred njima na novi način. Neophodno je stvarati svijet tako organiziran da su svi ljudi slobodni da mogu živjeti u sigurnom i pravednom društvu, svijet u kojem će zdravlje, obrazovanje, sklonište, hrana i ostale ljudske potrebe biti dostupne svima kao osnovna ljudska prava, svijet koji će pružiti priliku svim ljudima da imaju poslove koji ih ispunjavaju i da budu korisni i kreativni. Budućnost mora biti bolja i sigurnija nego današnjica, a da bi ostvarili ovaj cilj, svi mi moramo pomoći mlađim generacijama da nauče istinske lekcije iz historije i tako da se pripreme za rješavanje problema čovječanstva u ovom ključnom momentu u historiji. To zahtijeva predanost, hrabrost i mudrost.

PRISVAJANJE I OTUDIVANJE BOSANSKE HISTORIJE

Sadašnjost u kojoj se nalazi Bosna i Hercegovina nameće stalne zahtjeve za preispitivanjem dosadašnjih spoznaja o Bošnjacima i postanku i trajanju Bosne i Hercegovine kao zasebnog državnog, geopolitičkog, kulturnog i civilizacijskog tijela. U tom poduhvatu jedan od najznačajnijih segmenata je i redefiniranje odnosa Bosanaca spram historije bosanske države.

Politički interesi susjeda su u nama ubijali svaki smisao i interes za naše korijene i za ono što se odnosi na naše pretke. Naši neprijatelji nisu trpjeli historijsku istinu da je Bosna oduvijek bila samostalna i posebna kulturno-politička cjelina, da je čak ona bila ta pod čijom su dominacijom u nekim razdobljima bili veliki dijelovi susjednih država, i to upravo one koje danas uporno tvrde da je Bosna od iskona bila njihova.

Bosanska država je imala sve attribute države još od X stoljeća. Ta obilježja su:

1. vlastita dinastija (Kotromanići);
2. ima svoju vlastitu vojsku;
3. ima svoju skupštinu (stanak);
4. strogo određene državne granice (kralj Tvrtko je imao punu kontrolu na cijeloj državnoj teritoriji koja se prostirala duž pograničnih rijeka: Zrmanje, Une, Save, Drine, Lima i Morače. Na jugu granica je zahvatala Bokokotorski zaliv, a na zapadu je išla Jadranskom obalom od Boke do ušća Zrmanje. Van bosanskih granica jedino su bili Dubrovnik i Zadar);
5. ima svoju vlastitu umjetnost, stečke ili mramorove;
6. vlastito pismo, bosančica;
7. emitiranje novca;
8. vlastita religija (srednjovjekovna bosanska vjera) i slično. Zato su naši susjedi i željeli da potpuno otupe nacionalnu svijest našeg naroda, da izgubi interes za svoju historiju, a s time i svoj ponos.

Savremena historija ukazuje nam da su se Bošnjaci suočili sa tri velike zadaće:

1. dokazivanje da smo autohtoni na bosanskom tlu (naučno potvrđeno); čime se pobija lažni stav da su "Bošnjaci Turci koji su došli iz Azije i trebaju se u nju vratiti";

2. afirmacija bošnjačke nacionalne posebnosti i odbijanja svođenja na vjersku manjinu (naučno su odbačena mišljenja prema kojem su Muslimani nacionalno "Srbi ili Hrvati" ili još "neopredijeljeni", ili teza učitelja Edvarda Kardelja da Muslimani nisu nacija nego etnička grupa);
3. rušenje nametnutih mitova o osmanskome razdoblju bosanske historije kao "tamnom vilajetu i orijentalnoj despociji". Poznato je da je sultan Mehmed II El-Fatih (1451.-1481.), prilikom trijumfnog ulaska i zauzimanja Carigrada 29. maja 1453. godine, dopustio svim kršćanskim plemićima da slobodno žive u Carigradu te zadrže vjeru i imetak. Ozbiljniji historičari znaju da je Sulejman Zakonodavac (1520.-1566.), u svojoj dugogodišnjoj vladavini od 46 godina, Osmansko carstvo doveo do vrhunca moći. Carstvo se prostiralo od Dnjestra preko Balkana, kroz Anadoliju do zemalja Plodnog Polumjeseca, preko Arapskog poluotoka i sjeverne Afrike do Alžira. U carstvu je živjelo oko 30 miliona ljudi. Na takvom ogromnom prostranstvu govorilo se velikim brojem jezika a isповijedale su se tri glavne vjere. Sulejmanov sistem vladavine je stvarni izvor jedinstva u ovoj velikoj raznolikosti. Bio je sklon kršćanima. Sulejman je najveći vladar kojeg Osmanska historija može pokazati (ali u našim udžbenicima nije zastupljen), jedini vladar kojem su evropski historičari pridjenuli ime "Veliki", dok ga Osmanski historičari nazivaju skromnije samo "Zakonodavac". Priroda ga je obdarila odličnim svojstvima čudi i duha, energijom i poduzetnošću. To dokazuju i riječi evropskog historičara Homera: "Osmanlije su ga smatrale od Boga poslanim vladarom".

Poznato je da je za 15 godina vladavine Mehmed-paša Sokolović (kršteno ime mu je bilo Bajo, tj. Bajica), postigao u osmanskome razdoblju što nijedan vezir prije njega nije uspio. Sva vlast je bila u njegovim rukama, raspoložujući svim informacijama i odlučujući o svemu, donoseći mudre i odmjerene odluke i nove zakone. Izdao je ferman kojim se dopušta obnova rada Pečke patrijaršije. Kada je došao iz Sokolovića (blizu Rudog) u Jedrene, oko Sokolovića je "svuda blještalo zlato, dragulji i šuštalasvila". Sve to je

zastrašivalo i zbunjivalo Sokolovića, siromašno dijete sa sela.

Ovo su samo neki segmenti prisvajanja i otuđivanja bosanske historije, odnosno interpretacija historije.

BOŠNJAČKI SAMOZABORAV

Učili su nas da se "historija živi, uči i zaboravlja". Jedna od češće sretanih uzrečica je "da se historija ponavlja" ili da onaj "ko nije učio i naučio svoju prošlost dolazi i dolazit će u situaciju da će mu se ona ponoviti na najgori mogući način". Možda smo mi Bosanci i Hercegovci, Bošnjaci ponajviše, živi svjedoci tog historijskog iskustva.

Bošnjaci nisu razumjeli riječi srbijanskog radikala i političara Stojana Protića: "Mi ćemo dati Turcima 24 sata. Makar i 48 sati vremena da se vrate u pradedovsku veru. A što ne bude htelo to poseći, kao što smo svojevremeno uradili u Srbiji..." Navedenim riječima je jasno nagoviještena unaprijed pripremljena presuda kojom je iskazan i položaj cijelog muslimanskog naroda. Protić je pod "Turcima" podrazumijevao sve muslimane na južnoslavenskim prostorima, i muslimane Bošnjake. Isto su razmišljali i pripadnici ustaških formacija, računali su da će se muslimani Bošnjaci morati vratiti "vjeri otaca", rimokatoličkoj vjeri: ustaše iz Hrvatske i iz Bosne i Hercegovine, prilikom vršenja masovnih egzekucija nad srpskim narodom po gradovima i selima nosili su fesove i međusobno se dozivali muslimanskim imenima: "Udri Haso, udri Huso..." To je dovelo do osvete srpskog naroda nad muslimanima Bošnjacima i do genocida. Ubijanje i klanje muslimana Bošnjaka vršio je i ravnogorski četnički pokret Draže Mihajlovića. Već od prvih mjeseci svoga djelovanja stavio je muslimane Bošnjake van zakona i osudio ih na potpuno fizičko istrebljenje na čitavom južnoslavenskom prostoru. Danas je nagrađen postavljanjem biste u distriktu Brčko od istih četnika i uz pomoć međunarodne zajednice. Muslimani su bili izloženi genocidu od Ravnogorskog četničkog pokreta u toku čitavog trajanja Drugog svjetskog rata. "Stav četničkog pokreta Draže Mihajlovića prema muslimanima Bošnjacima bio je da ih treba sistematski fizički uništavati u toku rata, a one koji ne budu uništeni,

iseliti u Tursku i na njihovu teritoriju naseliti srpsko stanovništvo..." Tako su se Srbi naselili na bošnjačku teritoriju.

Masovni pokolj muslimana Bošnjaka (od decembra 1941. do februara 1942.) izvršen je u fočanskoj općini, u Foči i Goraždu, Vlasenici i okolici Srebrenice. Riječ je o hiljadama ubijenih i bačenih u Drinu od Foče do Ustiprača. Najveći broj muslimana Bošnjaka zaklan je na pet mostova na Drini od Foče do Višegrada, kao i na obalama ove i rijeke Čehotine i Lima. U tim pokoljima nisu pošteđivani ni muslimani Bošnjaci koji su se izjašnjavali i javno isticali kao srpski nacionalisti. Četnici su govorili: "Što ste bili Srbi, samo kaljate srpsko ime, jer ste Turci."

Pokolji su počeli 6. januara na Badnje več, a završeni 5., 6. i 7. februara 1943. U pljevaljskom, čajničkom i fočanskom srezu ubijeno je 1.200 odraslih muškaraca i oko 8.000 žena, staraca i djece. Jedan od stravičnih pokolja desio se u oktobru 1943. godine. Na čuvenom Sokolovićevom mostu, o kojem je upravo tih mjeseci Ivo Andrić pisao roman Na Drini ćuprija, "čitavih petnaest dana" četnici Mačvanskog, Čačanskog, Zlatiborskog i Drinskog korpusa su "bajonetama žene i djecu nabijali i u brzake Drine bacali..." Poznato je da je Ivo Andrić za ovaj roman dobio 1961. godine Nobelovu nagradu za književnost. Andrić nikad ništa nije napisao ili javno govorio o ovom pokolju muslimana Bošnjaka. Danas u Sarajevu na Trgu oslobođenja ima i svoju bistu. Rijeka Drina je bila i ostala naša sveta rijeka, naša najveća zajednička grobnica.

"Istina koja se taji postaje otrovna istina". Bošnjaci moraju naučiti lekcije iz historije. Zločin je i oprostaj i zaborav!

Da li Bošnjaci mogu zaboraviti svoja stradanja u odbrambenom ratu (1992.-1995.)? Ponovo su ustaše i četnici ubili preko 170.000 muslimana-Bošnjaka. Kroz preko 300 koncentracionih logora i zatvora prošlo je oko 260.000 civila Bošnjaka među kojima je ubijeno preko 40.000. U više od 100 zemalja svijeta prihvaćeno je preko 1.245.000 izbjeglica samo Bošnjaka. Kako Bošnjaci mogu zaboraviti preko 30.000 silovanih žena, djevojaka i djevojčica Bošnjakinja? Sve je uništeno što je bošnjačko...

Ko ima pravo da organizira "debate" po našim školama na temu "kako zaboraviti rat". Bošnjaci moraju shvatiti da se "historija živi, uči i *ne zaboravlja*".

ULOGA KULTURNO-HISTORIJSKOG NASLIJEĀ U IZGRADNJI ODGOJNO-OBRAZOVNIH VRIJEDNOSTI ŠKOLE

Tragična historija u Bosni i Hercegovini dobro nam je poznata, to je historija genocida nad Bošnjacima, historija nasilja, ubijanja i silovanja. Poznata je uloga međunarodne zajednice i njihova teza da Bošnjaci trebaju zaboraviti zločin; navodno je neophodno tragati za stvaranjem civilizacije mira u kojoj neće postojati mogućnost da se prošlost ponovi.

Kako zaboraviti bošnjačku krv, kojom je natopljen svaki grumen zemlje ove? Kako zaboraviti na pravdi zaklanu bošnjačku djecu, naše očeve, mučene i silovane majke i sestre? Kako zaboraviti slike golgote stradanja Bošnjaka Srebrenice, Zvornika, Bijeljine, ta zvjerstva barbara?

Danas su brojne mogućnosti i potrebe za značajno intenzivnijim korištenjem dobara kulturno-historijskog naslijeđa u odgojno-obrazovnom procesu svih nivoa. Osim nastave historije, u kojoj je ta potreba najizraženija, postoje i brojne druge nastavne oblasti (predmeti) i nastavni sadržaji u kojima bi korištenje kulturnih dobara umnogome pozitivno utjecalo na kvalitet nastavnog procesa, čime bi se bitno utjecalo i na podizanje nivoa odgojnih vrijednosti škole.

Ovim su se pitanjima naša država, historijska nauka i škola do sada nedovoljno bavile, što je dodatan razlog da se o njima ne samo promišlja nego i da se utječe na promjenu postojećeg odnosa u smjeru kako je to, uostalom, u nekim drugim sredinama.

Svaka civilizacija ostavlja iza sebe određene ostatke materijalne i duhovne kulture koji se baštine kao dobra kulturno-historijskog značaja (kulturna dobra). Njih čine sva dobra koja su izraz ili svjedočanstvo ljudskog stvaralaštva, a koja predstavljaju historijsku, umjetničku, naučnu ili tehničku vrijednost za čovječanstvo u cjelini ili neki njegov dio: za religijsku, nacionalnu ili državnu zajednicu.

Ne radi se o svemu i svačemu što nastaje u jednoj civilizaciji nego o onim produktima ljudskog stvaranja koji omogućavaju spoznaju njihovog ukupnog stanja, odnosa i dometa. Poznato je da se po njima prepoznaju i razlikuju ljudi, religije i države, pa i čitave civilizacije u prošlosti i sadašnjosti: ukoliko su sačuvana u potrebnom broju i sadržajima, naša ukupna predstava o minulim događajima i procesima postaje potpunija i objektivnija, a

ukoliko to nije slučaj, nastaje konfuzija i nemoć da se naučna istina spozna i valjano utvrdi.

U toku agresije na Bosnu i Hercegovinu (1992.-1995.), došlo je do uništenja enormnih količina kulturnih dobara, pokretnih i nepokretnih (arhivske, muzejske, bibliotečke i druge građe, graditeljskog i drugog nepokretnog naslijeđa).

Zna se da je stradalo preko 1686 islamskih vjerskih objekata, 8 jevrejskih, 36 pravoslavnih i 314 katoličkih, zatim oko 81.000 metara dužnih arhivske građe, preko 200.000 pretežno originalnih dokumenata Orijentalnog instituta Sarajevo, te na desetine hiljada bibliotečkih jedinica (knjiga i rukopisa) Narodne i univerzitetske biblioteke (u objektu Vijećnica i drugdje) itd.

Stanje očuvanosti o dostupnosti kulturno-historijskog naslijeđa se posredno ili neposredno odražava na odgojno-obrazovni proces svake zemlje, i svake sredine. Kulturno-historijsko naslijeđe može direktno pozitivno utjecati na kvalitet odgojno-obrazovnog procesa ukoliko se adekvatno koristi u nastavnim i vannastavnim aktivnostima iz historije i drugih disciplina. Neophodno je da nastavnik nastavu organizuje tako da učenici samostalno (u školi ili kod kuće) analiziraju dokumente (historijske izvore) i iste upoređuju i objašnjavaju, te tako aktivno usvajaju znanja o događajima bliže i dalje prošlosti. Poznato je da "kultura bez tradicije ne može kao što ne može drvo bez korijenja".

OBRAZOVNO-ODGOJNI ZADACI NASTAVE HISTORIJE

Nastava historije ima ogroman utjecaj na obrazovanje i odgoj naših učenika. Obrazovno-odgojna strana nastave historije je njen stalni elemenat. Obavezna je na svakom času historije, pri obradi svake teme, ali se ona ne sastoji u tome da se pojedinim časovima vještački dodaju obrazovno-odgojni momenti, kao npr. u prošlom sistemu izmišljanjem nacionalnih "svetinja" o Kosovu, "caru" Lazaru, Milošu Kobiliću i slično.

Poznato je da neistinita historija ne odgaja, (npr. nastanak mita o Kosovu, o nacionalnoj katastrofi, mitovi o graditeljima nacije: Vuku Karadžiću, Petru Petroviću Njegošu i laži u epskoj poemi "Gorski vijenac"). Tako su Srbi uzeli

elemente narodnog kosovskog predanja i pretvorili ih u nacionalnu ideologiju. Učili su nas da je Lazaru ponuđen izbor između zemaljskog i nebeskog kraljevstva, a da je on izabrao ovo posljednje, savez sa Bogom, i zato Srbi sebe smatraju "nebeskim narodom". Izbor slobode u nebeskom carstvu umjesto poniženja i ropstva u prolaznom svijetu... još uvijek predstavlja trajno vezivno tkivo koje prožima Srbe osjećanjem nacionalnog bitka.

Da se ne bi ponovilo nastavnik historije mora biti objektivan, uvjerljiv, pristupačan u usmenom izlaganju, tekstovi koje koristi moraju biti naučno dokazani, učenici pravilno aktivirani, moraju biti svjesni i odgovorni u radu.

Ipak, najvažniji uvjet je nastavnik historije, koji treba da je dobar stručnjak, pedagoški teoretičar, praktičar, psiholog i da voli državu Bosnu i Hercegovinu.

Nastavnik historije mora provjeravati da li ga učenici razumiju, mora naglasiti što je bitno, ulaziti s učenicima u analizu gradiva, da traži od učenika da ocjenjuje historijske događaje i pokrete, poznato je da naši roditelji i učenici imaju netačnu sliku o prošlosti, kao da je u njoj sve crno.

Naša djeca treba ne samo da nauče nastavni predmet već i da ga zavole. Na ovaj način treba da postane njihova lična stvar sve ono za šta se hiljadama godina bore Bosanci i Bošnjaci. Pravilnim stjecanjem naučnih znanja iz historije postiže se razvijanje intelektualnih sposobnosti: sposobnosti posmatranja (pri korišćenju audio-vizuelnih sredstava), pamćenja (naročito ponavljanjem), mašte (neophodnim domišljanjem i unošenjem u prošlost) i mišljenja.

Dokazano je da tome doprinose ovi oblici rada: samostalno korišćenje knjiga, čitaonica, interneta, audio-vizuelnih sredstava, muzeja, izložbi, organiziranje stručnih ekskurzija (npr. Travnik, Mostar, Gradačac, Tešanj, Bihać i slično), razgovor sa istaknutim braniocima Bosne i Hercegovine od srbo-crnogorske i hrvatske agresije (1992.-1995.), sastavljanje razrednih plakata, zidnih novina, pokretanje školskog historijskog lista, domaćih zadataka, naročito pismenih, dopisivanje sa učenicima iz drugih krajeva Bosne i Hercegovine (npr. s našom raseljenom djecom iz Srebrenice, Zvornika, Višegrada i slično), dopisivanje sa učenicima iz naših prijateljskih zemalja svijeta, grupni rad, sastavljanje referata i uspješno vođenje historijske sekcije.

Nastava historije treba utjecati na estetsko obrazovanje i odgoj učenika. Nastavnik historije mora se otvoreno boriti protiv "lokalnih, separatističkih, rasističkih konfesionalno-diskriminacionih shvatanja, interesa i predrasuda".

Obrazovno-odgojni zadaci u nastavi historije su:

1. formiranje naučnog pogleda na svijet;
2. odgoj u duhu patriotizma (da učenici spoznaju da je Bosna i Hercegovina njihova domovina, a ne Srbija i Hrvatska);
3. upoznavanje kulturno-historijske tradicije svoga naroda, kao i ostalih naroda svog prostora i u širem smislu naroda svijeta;
4. svestrani odgoj i obrazovanje ličnosti;
5. upoznavanje zakonitosti koje su vladale u društvenom razvoju, materijalne i duhovne kulture u prošlosti;
6. ukazivanje na rad kao osnovne vrijednosti u razvijanju čovjekovih sposobnosti da u što većoj mjeri savlada prirodu itd.

Prema tome, široko historijsko obrazovanje čini najvažniji sastavni dio i temelj obrazovanja. Nastavnici historije utvrđuju obrazovno-odgojne zadatke svoga predmeta, a oni se sastoje u sljedećem:

1. pravilno usvajanje od strane učenika osnova historijske nauke;
2. upoznavanje sa historijskim činjenicama i shvatanja historijskih zakonitosti;
3. razvijanje historijskog mišljenja kod učenika;
4. osamostaljivanje učenika u procesu usvajanja i samostalnog razvijanja sposobnosti za ocjenu historijskog zbivanja.

Iz navedenog da se primijetiti da nastavnik historije ima zadatak da nauči učenike kako da pravilno shvataju i potpuno usvajaju sadržinu nastavnog historijskog materijala, da vide u historijskoj prošlosti puteve i sredstva koja pomažu rješavanje aktuelnih zadataka današnjice.

PROBLEM SAVREMENOSTI U NASTAVI HISTORIJE

Nastava historije mora se proširiti do sadašnjice, da se unese više aktuelnih događaja poslije 90-ih godina XX stoljeća u nastavne programe za osnovne i srednje škole. Savremenost, i da hoćemo,

ne možemo potpuno odvojiti od prošlosti koja je ključ za njeno razumijevanje (npr. historija genocida nad Bošnjacima, ili borba Bošnjaka za slobodu kroz historiju; državno-pravni kontinuitet bosanskohercegovačke državnosti) i slično.

Odbacivanje naših savremenih događaja iz historije ne može se spojiti sa zadatkom ovog predmeta koji sprema učenike za život, tj. za današnjicu. Savremenost u nastavi historije ima ogromno odgojno djelovanje i pruža učenicima najbolju priliku za razvijanje smisla i sposobnosti za kritiku. Savremena historija, posebno bosanska, izaziva jače interesovanje učenika, naročito počevši od sedme godine školovanja. Ukoliko savremenost u nastavi historije odbacimo, slabo će se učenici uklapati u sadašnjicu.

Metodologija historije zahtijeva da se uporedba historijskih pojava, događaja i ličnosti vrši sa gledišta uvjeta prostora i vremena u kojima su se nalazili. Pogrešno je upoređivanje između hajduka i partizana, ali je zato izvanredna uporedba hajduka i četnika. Isto tako nije umjesna uporedba Opsade Kartagine sa Blokadom Lenjingrada u Drugom svjetskom ratu ili sa barbarskom opsadom Sarajeva (1992.-1995.). Nemoguće je upoređivati antičko i fašističko ropstvo.

Razna poređenja pomažu učenicima da razviju historijsko mišljenje. Od posebnog značaja je paralela između nekih pojava koje su se duže vremena povlačile u razvoju određenog društva, i koje su se dogodile u najnovije vrijeme.

Takva poređenja zauzimaju u nastavi historije i u radu sa učenicima uopće, posebno mjesto kada se to čini na primjerima iz historijske prošlosti Bosne i Hercegovine, posebno historije Bošnjaka. Živi smo svjedoci događaja koji su se dešavali na Balkanu u prvoj polovini zadnje decenije XX stoljeća.

Povezivanje dinastija kroz vrijeme ima veliki naučni i pedagoški značaj za život pa čak i za biološki opstanak čitavog jednog naroda. Nažalost, u svemu tome nedostajalo je povezivanje kao i izvlačenje pouka. Poznato je kolikom je cijenom izostanak tog postupka plaćen kod Bošnjaka. U rasponu od 200 godina može se pratiti odnos velikih sila prema Bosni i Hercegovini. Paralela se može povući između stava Rusije, Austrije, Engleske i Francuske prema Bosni i Hercegovini u vrijeme krize Osmanskog carstva u XIX stoljeću

i stava velikih sila prema Bosni i Hercegovini za vrijeme srpsko-crnogorske agresije 1992. godine. Od početka XVIII stoljeća može se pratiti pojava i geneza genocidne politike Srba i Crnogoraca prema bošnjačkom narodu.

U periodu od 1711. godine, pa nadalje, u dobi Prvog i Drugog srpskog ustanka, muslimanski narod je protjeran iz Valjeva, Čačka, Požarevca i drugih gradova. Bježeći pred barbarima, muslimanski narod se preko Drine naseljavao od Zvornika do rijeke Une.

Učenicima treba prikazati kontinuitet borbe Bosne i Hercegovine za samosvojnost od Husein-kapetana Gradaševića do danas. Potrebno je objasniti učenicima nacionalizam Srba od "Načertanija" Ilije Garašanina do 1992. godine.

Uloga nastavnika u odgojno-obrazovnom procesu odlučujuća je i nezamjenljiva. Nastava historije počinje historijom zavičaja i države Bosne i Hercegovine.

DA LI ĆEMO PONOVO UČITI? ZABLUDE I LAŽI U HISTORIOGRAFIJI

Uvodom u knjigu "Istorija ljudskog društva i kulture", autora dr. Ivana Božića za učenike I. razreda gimnazije, Beograd, 1961., na str. 204 i 205, zabilježeno je:

"Arabljane je ujedinio u čvrstu zajednicu Muhamed, koji se kao trgovac upoznao sa učenjima raznih hrišćanskih sekta i istočnjačkih vera. Izvukavši iz njih ono što je za arapske prilike bilo najprikladnije, počeo je u Meki da propoveda novu veru. Mnogi su ga u početku smatrali za ludaka ili 'pesnika', koga je ponela živa mašta..."

"Islam je postao čisto arabljanska vera, puna netrpeljivosti prema 'nevernicima'. Zahtevao je da se protiv nevernika preduzme džihad (sveti rat)..." Navedeno potvrđuje kakav je bio odnos susjeda prema islamu i muslimanima.

Učili smo i poznate stihove iz narodnih pjesama "Smrt Kraljevića Marka":

*Marko pred smrt
Sabljom Šarcu odsiječe glavu,
Da mu Šarac Turkom ne dopadne,
Da Turcima ne čini izmeta,
Da ne nosi vode ni druguma.*

Hoćemo li učiti djecu o turskom ropstvu (danak u krvi opisan u romanu Ive Andrića "Na Drini Čuprija" i sl.)? Tako se pogrešno širio učenički historijski fond predstava.

Da li ćemo ponovo isticati historijske velikane za nacionalnu slobodu (Karađorđa) ili Veselina Maslešu i Mošu Pijadu, koji su negirali postojanje muslimana-Bošnjaka kao nacije? Hoćemo li učenicima za ilustriranje požrtvovanih Srba u borbi sa Osmanlijama u XVI stoljeću i kasnije - prema narodnoj pjesmi dramatično ispričati borbu Starine Novaka i starog Vujadina?

Zašto smo učili tekstove iz historijske čitanke "Srpska zastava na Kalemegdanu" o odlasku Osmanlija iz Srbije 1867. godine i da se na Kalemegdanu viori srpska zastava? Da li će naši studenti historije u Sarajevu ponovo učiti napamet stihove "Gorskog vijenca", s ciljem da se osvijetli rad i značenje Petra II Petrovića kao književnika?

Koga istrebljuje vladika Danilo - poturice (Bošnjake).

Zapišimo na ploču:

*Kuće turske ognjem izgorjesmo,
da se ne zna ni stana i traga
od nevjerna domaćeg vruga,
Iz Cetinja u Čeklić pođosmo,
čekliški se razbiježaše Turci,
malo koga od njih posjekosmo
na njihove kuće popalismo
od mečeta i turske džamije
napravismo prokletu gomilu
nek stoji na uklin narodu.*

(P.P. Njegoš, Gorski vijenac, 154-155.)

Gorski vijenac prikazuje klanje, zvjerstva, kopanje očiju i ubijanje svega što je islamsko, odnosno što nije pravoslavno.

Uvidom u historijsku literaturu pokazalo se da agresija na Bosnu i Hercegovinu i zločini izvršeni nad Bošnjacima ne pripadaju sferi slučajnosti, presedanima ili produktima historijske stihije. Potvrđeno je da se može govoriti o kontinuitetu srpskog agresivnog odnosa prema Bošnjacima od srednjovjekovnog razdoblja.

Iako postoji danas riznica svakovrsnih napisa o Bosni i Hercegovini, koji predstavljaju, u svakom slučaju, značajno naslijeđe, još uvijek nedostaje svjetlost na tamnim naslagama o njenom postojanju i historiji.

Radilo se smišljeno na tome da se onemogućiti svako podsjećanje na naše korijene, na naše pretke na vlastitu prošlost.

U starim udžbenicima za osnovne i srednje škole, dominirale su slike Dušanovog zakonika, manastira Gračanica i Mileševo, detalji katedrale u Trogiru, karte širenja srpske države, slike grada Smedereva na Dunavu, freske despota Stefana Lazarevića itd.

Posebna pažnja posvećena je srpskoj revoluciji, Prvi i Drugi srpski ustanak sa slikama Karađorđa Petrovića, bitke za oslobođenje Beograda, slike prote Matije Nenadovića, kneza Miloša Obrenovića, Ilije Garašanina, Petra II Petrovića Njegoša.

Zanimljivo je da u udžbeniku za prvi razred srednjeg usmjerenog obrazovanja (autori Miralem Arslanagić i Fahrudin Isaković), Sarajevo, 1989. godine piše na stranici 176:

"Vuk Stefanović Karadžić borio se za narodni jezik, reformisanu ćirilicu i fonetski pravopis. U to doba u Srbiji se odvija kulturni preporod čiji je utemeljitelj Vuk Stefanović Karadžić. Šta je Vuk zabilježio o srpskim ustancima pročitaj u Istorijskoj čitaonici", ili na str. 179: "Značajno mjesto u istoriji Njegoš je stekao književnim radom, a posebno djelima "Gorski Vijenac" i "Luča mikrokozma".

Vjerujemo da nove generacije neće učiti ovakve laži i zablude u historiji.

ZAŠTO SKRIVAMO ISTINU? VELIČINA ZLOČINA NAD GRAĐANIMA SARAJEVA GOVORI O KARAKTERU RATA U BOSNI I HERCEGOVINI

Tokom brutalne srbo-crnogorske agresije na Bosnu i Hercegovinu u 1365 dana opsade Sarajeva agresor je, u sklopu svojih ofanzivnih djelovanja ili po pretrpljenim porazima od naših snaga, u više navrata vršio odmazdu djelujući po civilnim ciljevima u gradu Sarajevu i pri tome ubio oko 11.000 ljudi a ranio oko 60.000 ljudi. Zašto skrivamo od historije *Bosansku knjigu mrtvih* (1998.), u kojoj je evidentirana nacionalna struktura ubijenih:

- Albanci - 12 građana,
- Bošnjaci - 6739 građana,
- Bosanski Hrvati - 349 građana,
- Bosanski Srbi - 359 građana,
- Romi - 10 građana,
- Ostali - 159 građana.

Opsada grada Sarajeva je trajala od 02. maja 1992. do 26. februara 1996. godine, i to je najduža opsada jednoga grada u novijoj historiji u čijem trajanju su građani mučeni glađu, nedostatkom vode za piće, hladnoćom i sl. Sarajevska mladost je skoro goloruka odbranila Sarajevo. Samo oni čiji su sinovi ili oni lično, prošli golgotu Žuč, Stupa, Dobrinje, Igmana, Bjelašnice, Treskavice i ostalih ratišta, proživjeli su svu tragiku agresije. Danas je nemoralno i nehumano da te istine neki "podrumaši" izvrću, jer samo istine mogu pomoći da se to stravično zlo više ne ponovi. Nemamo pravo da skrivamo historiju od naše djece, svaka neistina više nije historija.

VJEČNA OPOMENA ZA GENERACIJE KOJE DOLAZE

U Bosni i Hercegovini je tokom agresije Srbije i Hrvatske (1992.-1995.), smrtno stradalo, poginulo ili nestalo 278.800 ljudi, od toga:

- **Bošnjaci** - 140.800 ili 54 %
- Bosanski Srbi - 97.300 ili 32.8 %

- Bosanski Hrvati - 28.400 ili 9.2 %
- Ostali - 12.300 ili 4 %

Kao nestali u Bosni i Hercegovini se vodi 20.143 osobe. Najviše je nestalih:

- Bošnjaka - 16.711,
- Srba - 2.481,
- Hrvata - 693,
- Ostalih - 258.

Bitka za opstanak Bosne i Hercegovine i Bošnjaka još traje. Zahvaljujući rađanju novije bosanskohercegovačke historiografije vjerujem da naša djeca i generacije koje dolaze neće učiti kako je pisao Vladimir Ćorović u "Historiji Bosne i Hercegovine", Beograd, 1925. godina, str. 1, "da je Bosna i Hercegovina etnički vrlo čista, čitavo njihovo stanovništvo, sem malog broja došljaka, čine Srbi i Hrvati".

U mnogobrojnim knjigama, Envera Imamovića, historičara i arheologa, potvrđena je naučna teza da su Bošnjaci autohtoni na prostorima Bosne i Hercegovine, a Srbi, Hrvati, Jevreji i drugi došljaci.

Summary**THE ROLE OF HISTORY, HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATIONAL VALUES OF THE SCHOOL**

Smajo Halilović

The schools, in their everyday activities, place great emphasis on the educational and the ideological character of instruction. Those components are contained in every subject, from physical education through mathematics and Bosnian language class subject.

Nevertheless, we need to recognize that history, both as a science and a subject, holds a special place in the instruction process both in terms of accomplishment of the educational tasks and the ideological character of the instruction as a whole.

The primary task of the history teacher is to teach the students how to understand and completely adopt the contents of the historical matter presented. The teacher also helps them recognize the paths and means used in the historical past, which may aid in resolving of the ongoing tasks of the present day.

It needs to be emphasized that there are no boundaries between educational goals and goals of the upbringing. In fact, the scholarly perception represents the necessary and integral part of upbringing. The students are taught on justice, truth, progress, love for the homeland as well as how to aspire for all that is progressive on the example of the war for the defense and liberation of Bosnia and Herzegovina, the example of the preservation of the Bosniac identity through history, as well as other examples.

“Those who do not learn their history are condemned to repeat it”. Will the Bosniacs repeat their history again...?

موجز**دور التاريخ والتراث الثقافي التاريخي في إنشاء القيم التربوية والتعليمية للمدرسة**

سمايو خليلوفيتش

يركز العمل في مدارسنا بشكل أساسي على الجانب التعليمي التربوي، وكذلك على الفكرية المنهجية. إن جميع المقررات المدرسية، ابتداءً من الرياضة البدنية وانتهاءً بالرياضيات واللغة البوسنية، تحمل في طياتها ذلك الجانب، ولكن ينبغي الاعتراف بأن التاريخ، علماً كان أم مقراً تدريسياً، يشغل مكانة خاصة في العملية التدريسية من حيث تحقيق المهام التربوية والتعليمية، وتحقيق الفكرية المنهجية بأكملها.

إن المهمة الأساسية لمدرس التاريخ هي أن يعلم تلاميذه كيف يفهمون محتوى المادة التاريخية المقررة وكيف يتبنونها بصورة تامة، وأن يروا في الماضي التاريخي دروباً ووسائل تساعد على حل المسائل المعاصرة.

ينبغي أن نؤكد على أنه لا توجد حدود فاصلة بين المهام التعليمية والأهداف التربوية، لأن المعرفة العلمية جزء لا يستغنى عنه في التربية. من خلال الحروب الدفاعية التحريرية التي خاضتها بلدنا البوسنة والهرسك، ومن خلال إنقاذ الهوية البوشناقية (المسلمة) عبر التاريخ، ومن خلال الأمثلة الأخرى، سيتربى التلاميذ على العدل والحق والتقدم والمحبة تجاه وطنهم البوسنة والهرسك، وسيتربون على احترام كل ما هو متقدم ومفيد.

«الذين لا يتعرفون على تاريخهم، محكوم عليهم أن يعيدوه من جديد». هل سيكرر البوشناقيون تاريخهم مرة أخرى...؟

m